

Marek Krajewski
Smrt u Breslauu

MAREK KRAJEWSKI

Smrt u Breslawu

preveo s poljskog
Mladen Martić

Fraktura

Naslov izvornika *Śmierć w Breslau*

© by Wydawnictwo Donośląskie Co. Ltd, 2003

Published by arrangement with Wydawnictwo W.A.B., Warsaw, Poland

© za hrvatsko izdanje Fraktura 2009.

© za prijevod Mladen Martić i Fraktura 2009.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

ISBN 978-953-266-112-5

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 719651

No vrijeme, koje svaku tajnu otkriva, i tebe stiže.

Sofoklo, *Kralj Edip*
(preveo Bratoljub Klaić)

I.

DRESDEN, PONEĐJELJAK, 17. SRPNJA 1950.

PET SATI POSLIJEPODNE

Srpanjska žega bila je nepodnošljiva. Primarijus psihijatrijske bolnice Ernst Bennert prešao je rukom preko velike ćelave lubanje. Pogledao je mokr dlan ozbiljno – kao hiromant. Venerin brežuljak se lijepio od znoja, na liniji života svjetlucale su njegove male kapi. Dvije muhe grčevito su se pripijale uz trag koji je na gumiranom platnu ostavila čaša slatkoga čaja. Prozor kabineta bio je zaliven svjetlošću nemilosrdnoga zalazećeg sunca.

Žega kao da nije smetala drugome muškarcu sa crnom sjajnom grivom koji je također bio u kabinetu. S uživanjem je izlagao suncu bucasto, brkovima urešeno lice s bujnim zaliscima. Protrljao je obraz dlanom na čijoj se gornjoj strani pružao tetovirani škorpion. Muškarac je pogledao Bennerta. Njegove oči prigušene sunčevim bljeskom odjednom su postale pozorne.

“Obojica znamo, doktore”, rekao je s jakim stranim naglaskom, “da ne možete odbiti instituciju koju predstavljam.”

Bennert je znao. Pogledao je kroz prozor i umjesto nekoć veličajne, danas – propale ugaone zgrade, ugledao je ledom okovanu panoramu Sibira, zamrznute rijeke, snježne lavine pod kojima nestaju ljudski udovi. Ugledao je drvenu stračaru u kojoj su se kosturi u poderanim odorama borili za pristup željeznoj pećici sa slabašnom vatricom. Jedan od njih podsjećao je Bennerta na

prethodnoga ravnatelja klinike, doktora Steinbrunna, koji prije pola godine nije dopustio Stasiju da ispita jednoga pacijenta.

Protrljao je oči, ustao i nagnuo se kroz prozor – poznati prizor: mlada majka kori neposlušno dijete, bruji kamion natovaren opekama.

“Razumijem, majore Mahmadv. Osobno ću vas pustiti na odjel i preslušat ćete toga pacijenta. Nitko vas neće vidjeti.”

“To i tražim. Onda, doviđenja u ponoć”, Mahmadv je s brkova stresao ostatke duhana. Ustao je i poravnao hlače na bedrima. Kada je pritisnuo kvaku, začuo se glasan tresak. Munjevito se okrenuo. Bennert se glupo osmjehivao. Držao je u ruci novine “Neues Deutschland” savijene u smotak. Dvije mrtve muhe ležale su spljoštene na gumiranom platnu.

DRESDEN, TOGA 17. SRPNJA 1950.

PONOĆ

Zahvaljujući svojoj mašti pacijent Herbert Anwaldt preživio je u “mučionici”, kako je nazivao dresdensku psihijatrijsku kliniku u Marien-Allee, već pet godina. Mašta je bila filter čudesnih transformacija; njoj je mogao zahvaliti što su se udarci i uvrede bolničarâ pretvarali u blago milovanje, smrad fekalija u miris jesenskoga vrta, urlici bolesnika u barokne kantate, a potrgana lamperija u Giottove freske. Imaginacija ga je slušala: nakon godina vježbanja uspio ju je izdresirati do toga stupnja da je u sebi, na primjer, posve potisnuo nešto što mu ne bi dopustilo da opstane u zatvoru: žudnju za ženskim tijelom. Nije morao kao starozavjetni mudrac “gasiti oganj u krilu svojem” – taj je plamen odavno bio ugašen.

Mašta bi ga ipak iznevjeravala kada bi ugledao male, užurbane kukce rastrčane po bolesničkoj sobi. Njihovi smeđe-žuti zadci koji iščekavaju među letvicama parketa, živahna ticala što nestaju iza umivaonika, pojedinačni primjerci koji se uspinju na pokrivač:

sad natovarena ženka što vuče blijedu čahuricu, sad naočit mužjak visoko uzdignuta trupa na ljepljivim nožicama, sad bespomoćno mlado koje naokolo vrti tanke pipke – sve je to Anwaldtov mozak potresalo električnim pražnjenjem neuronâ. Sav se bolno uvijao, u kožu su mu se zabadala pokretljiva ticala, a u mašti su ga škakljale tisuće nožica. Tada bi upadao u bjesnilo i bivao pogibeljan za ostale pacijente, osobito od vremena kada je primijetio da neki od njih hvataju insekte u kutijice žigica i ubacuju ih u njegov krevet. Tek bi mu vonj insekaticidâ umirivao rastrojene živce. Problem bi riješilo premještanje bolesnika u drugu bolnicu, s manje žohara, u drugom gradu, ali tu su se pojavljivale nepredviđene, birokratske prepreke i uvijek novi ravnatelji odustajali bi od te zamisli. Dr. Bennert se ograničio na Anwaldtovo preseljenje u jednokrevetnu sobu u kojoj se malo češće provodila dezinfekcija. U razdobljima koja su prethodila rojenju žohara, pacijent Anwaldt je bio miran i bavio se uglavnom proučavanjem semitskih jezika.

Pri tom ga je poslu za vrijeme obilaska zatekao bolničar Jürgen Kopp. Iako ga je ravnatelj Bennert neočekivano oslobodio današnjeg dežurstva, Kopp nije kanio napuštati bolnicu. Zatvorio je vrata Anwaldtove sobe i uputio se na odjel u susjednoj zgradi. Tamo je sjeo za stol s dvojicom kolega, Frankom i Vogelom, i počeo dijeliti karte. Skat je bio strast kojoj se odavalo cjelokupno niže bolničko osoblje. Kopp je licitirao list i izašao s bundevom da bi izvukao žir. No još nije uspio pokupiti ni štih, kada su začuli neljudski urlik koji je dopirao preko mračnoga dvorišta.

“Zanima me tko se tako dere?” zamislio se Vogel.

“To je Anwaldt. Kod njega se upravo upalilo svjetlo”, nasimijao se Kopp. “Sigurno je opet spazio žohara.”

Kopp je bio u pravu, ali samo djelomično. To je stvarno urlao Anwaldt, ali ne zbog žohara: po podu njegove sobe, smiješno trzajući dugim zadcima, šetala su četiri povelika, crna, pustinjska škorpiona.

WROCLAW, SUBOTA, 13. SVIBNJA 1933.

JEDAN SAT NOĆU

Madame Le Goef, Mađarica pseudofrancuskoga prezimena, znala je kako doći do wrocławskih mušterija. Nije dala ni pfeniga za novinski oglas ili reklamu, nego je pristupila izravnom djelovanju. Pouzdajući se u svoju nepogrešivu intuiciju, zabilježila je iz telefonske knjige i adresara grada Wrocława oko sto prezimena. Zatim je jedna utjecajna, luksuzna prostitutka verificirala popis i pokazalo se da su upravo to prezimena bogatih muškaraca. Osim toga madame je pripremila popis wrocławskih liječnika i sveučilišnih i politehničkih predavača. Svima im je poslala diskretna pisamca u omotnicama što ne pobuđuju sumnju, obavještavajući ih o otvaranju novoga kluba u kojemu bi i najzahtjevnija gospoda mogla ispuniti svoje želje. Drugi val reklame razlijevao se po muškim klubovima, parnim kupeljima, slastičarnicama i varijeteima. Bogato nagrađivani garderobijeri, krišom od svodnika, koji su im plaćali da bi preporučivali njihove djevojke, turali su gostima u ruke i džepove kaputa mirisne kartončice urešene crtežom zamamne Venere u crnim čarapama i cilindru.

I pored licemjernoga gnušanja tiska i dva sudska slučaja, klub madame le Goef postao je slavan. Mušterijama je na usluzi svojim dražima, na raznovrsne načine, stajalo trideset djevojaka i dva mladića.

U salonu nije manjkalo ni umjetničkih nastupa. "Umjetnice" su novačene među osobljem salona ili su tu – što je bilo češće – gostovale obilato plaćane plesačice, stalne zaposlenice kabareta "Imperial" ili nekoga revijalnog kazališta. Dvije večeri u tjednu priređivale su se u orijentalnom stilu (ne samo trbušni ples nekoliko "Egipćanki" koje su svakodnevno nastupale u kabaretu), dvije u klasičnom (bakanalije), jedna u njemačkoj nošnji (Heidi u čipkanim gaćicama), a jedna je pak bila rezervirana za posebne goste koji su, općenito uzevši, unajmljivali cijeli klub za diskretne susrete. Ponedjeljkom ustanova nije radila. Uskoro je uvedena telefonska rezervacija, a pruska vila zvana "Šleska palača" u wro-

clawskom predgrađu Oporowo postala je slavna u cijelome gradu. Ulaganja su se vratila brzo, tim prije što madame nije bila jedini investitor. Lavovski dio izdataka snosilo je wrocławsko Ravnateljstvo policije. Troškovi te institucije nisu se vraćali samo materijalno. Svi su dakle bili zadovoljni, a ponajviše – prigodni i stalni klijenti. Potonjih je bilo neprestano sve više. Jer gdje bi drugdje profesor orijentalistike Otto Andreae mogao natjeravati – opremljen kindžalom i s turbanom na glavi – bespomoćnu huriju ili je posjesti među grimizne jastuke, gdje je drugdje mogao ravnatelj gradskoga kazališta Fritz Rheinfelder izlagati svoja pretila leđa slatkim udarcima jahačkih čizmica koje je zadavala vitka amazonka?

Madame je dobro razumjela muškarce i bila sretna ako je mogla udovoljiti njihovim zahtjevima. Takav radostan trenutak proživjela je nedavno kada je zamjeniku šefa Kriminalističkoga odsjeka Ravnateljstva policije, savjetniku Eberhardu Mocku, pronašla dvije djevojke koje umiju igrati šah. Madame je spram toga krupnog brineta guste valovite kose osjećala posebnu naklonost. Savjetnik nije nikada zaboravljao cvijeće za madame i sitne darove za djevojke koje su ga rado opsluživale. Bio je smiren i šutljiv, obožavao je šarade, bridž, šah i oble plavuše. Svoje je strasti kod madame le Goef mogao zadovoljavati nesputano. Dolazio je redovito petkom u ponoć, ulazio na sporedna vrata i, ne gledajući umjetničke programe, odlazio u svoju omiljenu sobu gdje su ga čekale dvije odaliske. Preodijevale bi ga u svilenu kućnu haljinu, hranile kavijarom i pojile crvenim rajnskim vinom. Mock je sjedio nepomično, samo su njegove ruke kružile po alabastroj koži robinja. Nakon večere zasjeo bi s jednom od njih za šahovnicu. Druga bi se za to vrijeme uvukla pod stol i radila nešto što su poznavali još prehistorijski ljudi. Mockova šahovska partnerica znala je da svaki uspjeti potez prati određena erotska konfiguracija. Tako bi nakon gubitka pijuna ili figure Mock ustajao od stola i spuštao se sa svojom partnericom na sofu gdje bi u nekoliko minuta tu konfiguraciju i realizirali.

Sukladno samonametnutim načelima, kada bi ga koja od protiv-

nica uspjela matirati, Mocku je bilo zabranjeno zadovoljiti požudu. To mu se jednom već dogodilo – ustao je tada od stola, dao djevojkama po cvijet i izašao, skrivajući ljutnju i frustraciju iza klaunovskoga smiješka. Nakon toga si više nikada nije dopustio pomanjkanje usredotočenosti za šahovskom pločom.

Poslije jedne duge partije Mock je počivao na sofa čitajući djevojkama svoja razmišljanja o ljudskim karakterima. Bila je to njegova treća strast koju je otkrivao samo u svome omiljenom klubu. Kriminalistički savjetnik, ljubitelj antičke književnosti, koji je iznenađivao svoje podređene dugim latinskim citatima, pozavidio je Nepotu i Teofrastu, sastavljajući, ne bez književnih pretenzija, karakteristike osoba s kojima se susretao. Kao temelj služili su mu vlastiti opažaji i policijski spisi. U prosjeku jednom mjesечно sastavljao bi opis jednoga čovjeka, a već postojeće nadopunjavao novim činjenicama. Te dopune i novonastajuće karakteristike uzrokovala su veliku smutnju u umornim djevojačkim glavama. Ne obazirući se na to, sjedile su do Mockovih nogu, zurile u njegove okrugle oči i osjećale val sreće koji je narastao u klijentu.

Doista, kriminalistički savjetnik Mock bio bi sretan i, izlazeći obično oko tri sata noću, darivao djevojke malim darovima, a pospanoga portira – napojnicom. Mockovu sreću osjećao bi čak i fijakerist, koji ga je vozio u to doba mirnom Gräbschener Strasse do naočite zgrade na Rehdigerplatzu, u kojoj bi savjetnik usnuo pored svoje žene, slušajući kucanje sata i dovikivanja kočijaša i mljekara.

Nažalost, u noći s 12. na 13. svibnja 1933. godine, savjetnik Eberhard Mock nije upoznao sreću u zagrljaju djevojaka madame le Goef. Upravo je razigravao zanimljivu sicilijansku obranu, kada je madame diskretno pokucala na vrata.

Začas je pokucala iznova. Mock je uzdahnuo, pritegnuo kućnu haljinu, ustao i otvorio vrata. Njegovo lice je bilo bezizražajno, ali madame je znala što taj muškarac osjeća kada mu netko prekinje profinjenu erotično-šahovsku kontradancu.

“Dragi gospodine savjetniče”, vlasnica kluba se bezuspješno, znala je to, pokušavala opravdati. “Dolje je vaš pomoćnik.”

Mock je uljudno zahvalio, brzo se odjenuo, pri čemu su mu pomagale uslužne gejše (jedna mu je vezivala kravatu, druga zakapčala hlače i košulju), izvukao iz torbe dvije male bombonijere i oprostio se s neutješnim šahistkinjama. Dobacio je “laku noć” madamei i sjurio se niz stepenice, naletjevši iznenada na svoga pomoćnika Maxa Forstnera, oslonjenoga o kristalno sjenilo stojeće svjetiljke u predvorju. Kristalčići su upozoravajuće zvecnuli.

“Barunica Marietta von der Malten silovana je i ubijena”, prodahtao je Forstner.

Mock se stepenicama sjurio na prilaz, sjeo u crni adler, tresnuo vratima malo prejako i zapalio cigaretu. Forstner je gorljivo sjeo za volan i pokrenuo motor. Vozili su se šuteći. Prešli su se preko mosta na Šlezi, kada je Mock napokon pribrao misli.

“Kako ste me pronašli ovdje?” upitao je savjetnik, ozbiljno promatrajući zid Gradskoga groblja koji je promicao s desne strane.

“Mjesto na kojemu se nalazi gospodin savjetnik sugerirao mi je gospodin kriminalistički ravnatelj, doktor Mühlhaus.” Forstner je slegnuo ramenima kao da hoće reći: “Svi znaju gdje petkom boravi Mock.”

“Ne dopuštajte si takve geste, Forstnere”, Mock ga je ozbiljno pogledao, “još uvijek ste samo moj pomoćnik.”

Zazvučalo je to prijeteći, ali na Forstnera nije ostavilo ni najmanji dojam. Mock nije spuštao pogled s njegova širokog lica (“*mali, tusti, riđi podlac*”) i po tko zna koji put odlučio, unatoč razboru, uništiti drskog podčinjenog. Nije to bilo lako, jer je Forstner u Kriminalistički odsjek primljen istodobno s preuzimanjem vlasti novoga predsjednika policije, fanatičnoga nacista SA-Obergruppenführera Edmunda Heinesa. Mock je saznao da njegov pomoćnik nije samo Heinesov štíćenik, već i da se razmeće dobrim odnosima sa samim novim nadpredsjednikom Šlezije, Helmuthom Brücknerom, kojega su postavili nacisti ubrzo nakon dobivanja izbora za Reichstag. Ali savjetnik je u policiji radio već više od četvrt stoljeća i znao je da se svakoga može uništiti. Dok je god imao ovlasti, dok je šef Kriminalističkoga odsjeka bio stari

mason i liberal Heinrich Mühlhaus, mogao je ne dopustiti Forstneru pristup ozbiljnim stvarima i premjestiti ga na primjer na popisivanje prostitutki pored hotela “Savoy” na Tauentzienplatzu ili legitimiranje homoseksualaca oko spomenika carici Augusti na promenadi ispred Škole lijepih umjetnosti. Mocka je najviše uzrujavala činjenica da ne zna nijednu Forstnerovu slabost – njegov dosje bio je čist, svakodnevno promatranje sugeriralo je samo jednu, kratku definiciju: “tupi birokrat”. Istina, bliskost s Heinesom, za kojega je bilo općepoznato da je peder, nametala je Mocku nejasne sumnje, ali bilo je to premalo da bi se sredilo tu “utičnicu” – gestapovskog agenta Forstnera.

Stizali su na Sonnenplatz. Grad je pulsirao podzemnim životom. Tramvaj je škripao na zavoju vozeći radnike druge smjene iz tvornice Linkea, Hofmanna i Lauchhammera, treperile su plinske svjetiljke. Skrenuli su nadesno u Gartenstrasse: pred halom tržnice gomilala su se zaprežna kola dovozeći krumpir i kupus, kućepazitelj secesijske palače na uglu Theaterstrasse psujući je popravljao svjetiljku iznad veže, dva su pijanca dobacivala prostitutkama koje su s kišobranima ponosno promenirale ispred Koncertne kuće. Minuli su automobilski prodajni salon Kotschenreuthera i Waldschmidta, zgradu šleskog Landtaga i nekoliko hotela. Noćno nebo rosilo se maglovitom kišicom.

Adler se zaustavio s druge strane Glavnoga kolodvora u Teichäckerstrasse, nasuprot javnom kupalištu. Izašli su. Njihove kapute i šešire pokrila je vodena prašina, rosulja je prekrivala tamne Mockove čekinje i glatko obrijane Forstnerove obraze. Spotičući se o tračnice prešli su na sporedni kolosijek. Uokolo su stajali policajci u odorama i željezničari, razgovarajući uzbuđenim glasovima. Upravo je karakteristično šepesajući stizao policijski fotograf Helmut Ehlers.

Mocku je s petrolejskom lampom prišao stari policajac kojega su slali na najjezovitije zločine.

“Kriminalwachtmeister Emil Koblischke podnosi prijavak”, predstavio se, kao i obično, iako je to bilo nepotrebno; savjetnik

je dobro poznao svoje podređene. Koblischke je dlanom zakrio cigaretu i ozbiljno se zagledao u Mocka.

“Gdje smo, gospodine savjetniče, vi i ja, tamo mora biti loše”, pokazao je pogledom salon-vagon na kojemu je bila pričvršćena ploča “Berlin-Breslau”, “ovdje je jako loše.”

U hodniku salon-vagona sva trojica oprezno su prekoračila ležeće tijelo željezničara. Podliveno lice ukočilo se u maski bola. Nije bilo tragova krvi. Koblischke je uhvatio truplo za ovratnik i posjeo ga, željezničareva glava se nakrivila u stranu, a kada mu je policajac rastvorio ovratnik odore, Mock i Forstner su se sagnuli nad njegova leđa.

“Daj, Emile, približi tu svjetiljku. Ništa se ne vidi”, dobacio je Mock.

Koblischke je spustio svjetiljku na tlo i preokrenuo truplo na trbuh. Oslobodio je jednu ruku rukava odore i košulje, nakon čega je snažno povukao i ogolio mrtvačeva leđa i šiju. Primaknuo je svjetiljku. Policajci su opazili na vratu i lopatici nekoliko crvenih mrlja s modrom oteklinom. Među željezničarevim lopaticama ležala su tri zgnječena mrtva škorpiona.

“Takva tri kukca mogu ubiti čovjeka?” Forstner je prvi put odao vlastito neznanje.

“To nisu kukci, Forstnere, nego paučnjaci.” Mock nije skrivao prijezir u glasu. “Osim toga obdukcija tek slijedi.”

Ukoliko su u željezničarevu slučaju policajci i mogli imati nekakve dvojbe, uzrok smrti dviju žena u salon-vagonu bio je više nego očigledan.

Mock bi se često ulovio u tome da tragična vijest u njega izaziva neprilične misli, a pogled na nešto potresno – veselje. Kada je njegova majka umrla u Wałbrzychu, prva pomisao koja mu je pala na pamet bilo je pitanje pospremanja: što učiniti sa starim, golemim ležajem koji se nije moglo izbaciti ni kroz prozor, ni kroz vrata. Vidjevši mršave, blijede listove opsjednutog prosjaka koji je zlostavljao psa u blizini nekadašnjega Ravnateljstva policije u Schuhbrücke 49, obuzeo ga je glupi smijeh. I sada također,

kada se Forstner poskliznuo na mlaki krvi koja je prekrivala pod salona, Mock je prasnuo u smijeh. Koblischke nije očekivao takvu savjetnikovu reakciju. Sam je vidio puno toga u životu, ali pogled na salon bacio ga je po drugi put u nervoznu drhtavicu. Forstner je izašao iz prostorije, Mock je započeo uviđaj.

Sedamnaestogodišnja Marietta von der Malten ležala je na podu razgolićena od pojasa nadolje. Gusta, pepeljasta, raspuštena kosa, napunila se krvlju poput spužve. Lice joj je bilo iskrivljeno kao u nekom silovitom paralitičnom napadaju. Girlande crijeva valjale su se sa strana rasporena tijela. Rasječeni želudac pokazivao je neprobavljene ostatke jela. Mocku se činilo kao da zapaža nešto u trbušnoj šupljini. Svladavajući gađenje, sagnuo se nad djevojčino tijelo. Smrad je bio nepodnošljiv. Mock je progutao slinu. Koblischke je smiješno poskočio, jer mu je nešto kvrcnulo pod cipelom.

“*Scheisse*, ima ih još”, kriknuo je.

Pregledali su podrobno kutove salona i ubili još tri škorpiona. “Dobro da nas nijedan nije ugrizao”, teško je dahtao Koblischke, “jer bismo sada ležali kao onaj na hodniku.”

Kada su se uvjerali da u vagonu više nema pogibeljnih stvorova, prišli su drugoj žrtvi, gospođici Françoise Debroux – baruničinoj guvernanti. Četrdesetogodišnja žena ležala je presavijena preko naslona kanapea. Poderane čarape, vene na listovima, čedna haljina s bijelim ovratnikom povučena sve do pazuha, rijetka kosa oslobođena usidjeličke punde. Zubima je zagrizla otečeni jezik. U vrat joj je bila utisnuta uzica za zavjese. Mock je s odbojnošću pregledao truplo i s olakšanjem ustanovio da nigdje nema škorpiona.

“Najčudnije je ovo”, Koblischke je pokazao na stijenu salona presvučenu tamnomodrim materijalom s plavim prugama. Između vagonskih prozora vidio se natpis. Dva niza čudnovatih znakova. Kriminalistički savjetnik im je približio lice. Još je jednom progutao slinu.

“Da, da...” Koblischke ga je shvatio istog trena. “Ovo je netko ispisao krvlju...”

Mock je uslužnome Forstneru rekao da ne želi da ga se vozi kući. Hodao je polagano s raskopčanim kaputom. Osjećao je teret svojih pedeset godina. Nakon dvije četvrti sata našao se među poznatim kućama. Zastao je u veži jedne od zgrada u Opitzstrasse i pogledao na sat. Četiri. Obično se u to doba vraćao sa “šahiranja” petkom. Ipak, nikada ga te slatke “partijice” nisu umorile ovako kao današnji doživljaji.

Liježući na spavanje pored žene, osluškiavao je tiktakanje sata. Prije sna podsjetio se jednoga prizora iz mladosti. Kao dvadesetogodišnji student boravio je na imanju dalekih rođaka kraj Trzebnice i očijukao sa ženom upravitelja imanja. Na kraju, poslije puno neuspjelih pokušaja, ugovorio je s njom sastanak. Sjedio je na obali rijeke ispod staroga hrasta, siguran da će danas napokon uživati u njezinu zamamnu tijelu. Pušeci je prisluškiavao prepirku nekoliko seoskih djevojčica koje su se igrale na drugoj strani rijeke. Okrutna su stvorenja vičući tjerala kljastu djevojčicu nazivajući je ćopavicom. Dijete je stajalo uz vodu i gledalo prema Mocku. U ispruženoj ruci držalo je staru lutku, pokrpana haljinica vijorila je na vjetru, glina je uprljala svježe ulaštene cipelice. Mock je postao svjestan da ga podsjeća na pticu slomljenoga krila. Gledao je djevojčicu i neočekivano se rasplakao.

Nije ni sada mogao potisnuti plač. Žena je promrmljala nešto kroz san. Mock je otvorio prozor i užareno lice izložio kiši. Marietta von der Malten bila je također šepava i poznavao ju je od rođenja.

WROCLAW, TOGA 13. SVIBNJA 1933.

OSAM SATI UJUTRO

Subotom je Mock u Ravnateljstvo policije dolazio u devet izjutra. Portiri, teklići i agenti značajno bi se pogledavali dok je blago nasmiješeni, neispavani savjetnik uljudno odgovarao na pozdrave vukući za sobom mirisni trag skupe Welzlove kolonjske vode. Ali ove subote nije nikoga podsjećao na toga samozadovoljnog po-

licajca, blagoga i uvidavnog šefa. Već je u osam ušao u zgradu, treskajući vratima. Nekoliko je puta raširio kišobran, prosipajući naokolo kapljice vode. Ne odgovorivši na “dobar dan, gospodine savjetniče” portira i pospanoga agenta, brzo se uspeo stepenicama. Vrškom cipele zapeo je za najvišu stubu i zamalo pao. Portir Handke nije vjerovao vlastitim ušima – prvi je put čuo sočnu kletvu iz Mockovih usta.

“Uh, gospodin savjetnik danas nije dobre volje”, nasmiješio se agentu Benderu.

Mock je u međuvremenu ušao u svoj kabinet, sjeo za pisaći stol i zapalio cigaru. Slijepi pogled je upiljio u zid od glazirane opeke. Bio je svjestan da sjedi u kaputu i šeširu, ali nije se micao s mjesta. Nakon nekoliko minuta odjeknulo je kucanje na vratima i ušao je Forstner.

“Neka se svi okupe za jedan sat.”

“Već su ovdje.”

Savjetnik je prvi put pogledao svog pomoćnika s hladnom naklonošću.

“Forstnere, ugovorite mi telefonski razgovor s profesorom Andraeom sa sveučilišta. Nazovite i rezidenciju baruna Oliviera von der Maltena i upitajte u koliko sati bi me barun bio voljan primiti. Za pet minuta dogovor kod mene.”

Mocku se pričiniilo da je Forstner izlazeći lupnuo petama.

Detektivi i inspektori, s titulama kriminalističkih asistenata, tajnika i narednika, bez čuđenja su promatrali neobrijanoga šefa i blijedoga Forstnera. Znali su da današnji želučani problemi ova-ga potonjeg nikako ne potječu od prejedanja omiljenim krvavicama s lukom.

“Moja gospodo, ostavit ćete po strani sve aktualne slučajeve.” Mock je govorio glasno i odlučno. “Uporabit ćemo sve pravne i nepravne metode da bismo pronašli ubojicu ili ubojice. Možete mlatiti i iznuđivati. Pobrinit ću se da vam se otvore svi tajni spisi. Ne žalite novaca na doušnike. A sada konkretne stvari. Hanslik i Burck, preslušat ćete sve trgovce životinjama, počevši od snabdjevača zoološkog vrta, zaključno s prodavačima papagaja i

zlatnih ribica. Prijavak očekujem u utorak ujutro. Smolorz, napraviti ćete popis svih privatnih menažerija u Wrocławu i okolici, a također i popis ekscentrika koji spavaju s anakondama. Zatim ćete ih sve preslušati. Pomoći će vam Forstner. Prijavak u utorak. Helm i Friedrich, pregledajte spise svih seksualnih manijaka i silovatelja od svršetka rata. Glavnu pozornost obrađajte na ljubitelje životinja i one koji makar malo natučaju istočne jezike. Prijavak u ponedjeljak uvečer. Reinert, uzet ćete dvadeset ljudi, običi sve bordele i preslušati onoliko djevojaka koliko uspijete. Raspitajte se za mušterije-sadiste i one koji tijekom orgazma navode Kamasutru. Prijavak u utorak. Kleinfeld i Krank – vama pripada težak zadatak. Morate ustanoviti tko je posljednji vidio nesretne žrtve. Prijavci svakodnevno u tri sata. Moja gospodo, sutrašnja nedjelja nije slobodan dan.”

WROCLAW, TOGA 13. SVIBNJA 1933.

JEDANAEST PRIJEPODNE

Profesor Andreae bio je uporan. Kategorično je tvrdio da može dešifrirati samo izvorni tekst ispisan na tapeti; nije htio čuti ni za kakve fotografije niti za makar i najsavršenije rukom napravljene kopije. Mock, koji je zbog svojih, istina nesvršenih, filoloških studija osjećao veliko poštovanje spram rukopisa, popustio je. Odložio je slušalicu i naložio Forstneru da iz spremišta dokaza donese rolu materijala s tajanstvenim stihovima. Sam se pak uputio šefu Kriminalističkoga odsjeka, doktoru Heinrichu Mühlhausu, i iznio mu plan djelovanja. Kriminalistički ravnatelj nije komentirao, nije hvalio, nije prigovarao, nije sugerirao. Ostavljao je dojam djedice koji s blagim osmijehom sluša fantastične sanjarije svog unuka. Gladio je svoju dugu, prosijedu bradu, popravljao binokl, pućkao lulu i svako bi malo zažmirio. Mock je tada nastojao pod vjeđama sačuvati taj zanimljivi portret svoga nadređenog.

“Ne spavajte, mladiću”, zakriještao je Mühlhaus. “Znam da ste umorni.”

Zabubnjao je žutim prstima po stolu: djed je ukorio unuka.

“Morate pronaći ubojicu, Eberharde. Zna li što će se dogoditi ako ga ne nađete? Ja za mjesec dana idem u mirovinu. A vi? Umjesto da dođete na moje mjesto, što je posve vjerojatno, postat ćete, na primjer, zapovjednik Bahnschutza u Šleskim Obornikima ili ćete čuvati ribnjake oko Lublina kao zapovjednik tamošnje Fischereipolizei*. Dobro poznajete von der Maltena. Ako ne nađete ubojicu, on će vam se osvetiti. A još uvijek je vrlo utjecajan. Ah, skoro sam zaboravio... Pazite na Maxa Forstnera. Zahvaljujući njemu, Gestapo zna za svaki vaš korak.”

Mock je zahvalio na uputama i otišao u svoj kabinet. Pogledao je kroz prozor na gradski bedem obrubljen starim kestenovima i suncem obliven Schlossplatz po kojemu je stupao vojni orkestar, vježbajući pred sutrašnju Jesensku svečanost. Sunčeva svjetlost okružila je Mockovu glavu jantarnom aureolom. Zatvorio je oči i ponovno ugledao odbačenu kljastu djevojčicu pored rijeke. Vidio je također i upraviteljevu ženu kako stiže iz daljine – objekt svojih mladenačkih žudnji.

Zvonjava telefona vratila ga je u Ravnateljstvo policije. Pročešljao je prstima lagano zamašćenu kosu i podignuo slušalicu. Telefonirao je Kleinfeld.

“Gospodine savjetniče, zadnja osoba koja je vidjela žrtve žive jest konobar Moses Hirschberg. Preslušali smo ga. U ponoć je gospođama poslužio kavu u salonu.”

“Gdje je tada bio vlak?”

“Između Legnice i Wrocława, iza Malczyca.”

“Je li između Malczyca i Wrocława vlak negdje stajao?”

“Nije. Mogao je jedino čekati zeleno svjetlo u Wrocławu pred samim kolodvorom.”

“Hvala, Kleinfelde. Temeljito provjerite toga Hirschberga, imamo li išta o njemu.”

“Razumijem.”

* Njem. redarstvo koje čuva ribnjake (op. a.).

Telefon je zazvonio po drugi put.

“Gospodine savjetniče”, javio se Forstnerov bariton. “Profesor Andreae je pismo prepoznao kao starosirijsko. U utorak ćemo dobiti prijevod.”

Telefon je zazvonio po treći put.

“Ovdje rezidencija baruna von der Maltena. Gospodine savjetniče, gospodin barun vas očekuje što je prije moguće.”

Mock je odbacio prvu pomisao da ispuje drskoga majordoma i potvrdio da će se ubrzo dovesti. Naložio je Forstneru, koji se upravo vratio sa sveučilišta, da vozi u Eichen-Allee 13, gdje je stanovao barun. Rezidenciju su opsjedali žurnalisti koji su – ugledavši adler kako se zaustavlja – pritrčali policajcima. Ovi su ih mimoišli bez riječi i, propušteni od vratara, ušli na posjed von der Maltena. U predvorju ih je dočekaio komornik Matthias.

“Gospodin barun želi vidjeti samo gospodina savjetnika.”

Forstner nije mogao skriti razočaranje. Mock se u mislima nasmiješio.

Barunov kabinet uljepšavali su bakrorezi puni okultističke simbolike. S tajnim naukom bili su povezani i nebrojeni debeli svesci jednako ukoričeni u kožu boje višnje. Sunce se jedva probijalo kroz teške, zelene zavjese osvjetljavajući četiri porculanska slona što su na svojim leđima nosili zemaljsku kuglu. U polumraku je svjetlucaio srebrni model nebeskih sfera sa Zemljom u sredini. Glas Oliviera von der Maltena, koji je dopirao iz maloga salona za razgovor u susjedstvu knjižnice, odvratio je Mocku pozornost od geocentričnih problema.

“Nemaš djece, Eberharde, pa si prištedi izražavanje sućuti. Ispričaj me zbog ovakvoga oblika razgovora – kroz vrata. Ne želiš me vidjeti. Poznavao si Mariettu od rođenja...”

Zastao je, a Mocku se činilo da čuje prigušeno jecanje. Za trenutak je ponovno odjeknuo ponešto izmijenjen barunov glas:

“Zapali cigaru i poslušaj me ozbiljno. Prije svega ukloni mi ispred kuće ta piskarala. Kao drugo, dovedi iz Königsberga doktora Georga Maassa. On je podjednako izvrstan poznavatelj povijesti okultizma kao i istočnih jezika. On će ti pomoći da pronađeš

počinitelje ovoga ritualnog ubojstva... Da, ritualnog. Dobro si čuo, Eberharde. Kao treće, kada već pronađeš ubojicu, predaj ga meni. Tako glase moji savjeti, molbe, ili, ako ti je draže, uvjeti. To je sve. Mirno zapali cigaru. Doviđenja.”

Savjetnik se nije oglasio ni jednom riječi. Poznavao je von der Maltena iz studentskih vremena i znao je da raspravljati s njime nema smisla. On je slušao samo sebe, a ostalima je izdavao naloge. Savjetnik Eberhard Mock već se odavno odviknuo od slušanja zapovijedi, jer se dobrohotno gundanje njegovog šefa Mühlhausa teško moglo smatrati nečim takvim. Osim toga Mock nije mogao odbiti – da nije bilo baruna Oliviera von der Maltena, on ne bi nosio titulu Kriminalrata.

WROCLAW, TOGA 13. SVIBNJA 1933.

JEDAN SAT POSLIJEPODNE

Mock je Forstneru izdao naloge u vezi s novinarima i doktorom Maassom, a sebi je dao pozvati Kleinfelda.

“Imamo li nešto protiv tog Hirschberga?”

“Ništa.”

“Privedite ga k meni na preslušavanje. U dva.”

Osjećao je da polagano gubi samonadzor po kojem je bio glasovit. Činilo mu se da su mu oči pune pijeska; otečeni jezik bio mu je pokriven kiselom naslagom nikotina; disao je glasno, a košulja se na njemu lijepila od znoja. Pozvao je kočiju i dao se odvesti na sveučilište.

Profesor Andreae je upravo završio predavanje iz povijesti Bliskoga istoka. Mock mu je prišao i predstavio se. Profesor je nepovjerljivo pogledao neobrijanoga policajca i pozvao ga u svoj kabinet.

“Gospodine profesore, predajete na našem sveučilištu već trideset godina. I sâm sam imao zadovoljstvo slušati vas dok sam prije mnogo godina studirao klasičnu filologiju... Ali među vašim

studentima bilo je i onih koji su se u potpunosti posvetili orijentalistici. Prisjećate li se možda nekoga od njih tko se ponašao nenormalno, pokazivao neko zastranjivanje, izopačenost...?”

Andreae je bio oniski, osušeni starac kratkih nogu i dugoga trupa. Sjedio je sada u svojem velikom naslonjaču i njihao u zraku noge s visokim cipelama na vezivanje. Mock je pritvorio oči i nasmiješio se u sebi – već je vidio jednostavnu profesorovu karikaturu: dvije okomite crte – nos i kozja brada, tri vodoravne crte – oči i usta.

“Spolni život studenata orijentalistike”, crta Andreaeovih usta postala je još tanjom, “jer, kako ste točno primijetili, ‘bilo je i takvih’, zanima me jednako malo kao i vaš...”

Kriminalističkom savjetniku činilo se da se zvonjava vatrogasnih kola, koja su upravo prolazila kroz Ursulinenstrasse, razmahala u njegovim prsima. Ustao je i prišao profesorovu pisaćem stolu. Snažno mu je pritisnuo ručne zglobove na rukohvate naslonjača i primaknuo lice kozjoj bradici.

“No, slušaj me, stari jarče, a možda si ti ubio sedamnaestogodišnju djevojku? Slijedio si je, groteskni patuljče, onako kako voliš, u turbanu? Rasjekao si kindžalom njezin baršunasti trbuh?” Odmaknuo se od profesora i sjeo natrag na stolac. Pročešljao je prstima ovlaženu kosu.

“Žalim, gospodine profesore, ali taj ću tekst dati na ekspertizu nekome drugom. Osim toga, što ste radili u petak noću između jedanaest i jedan? Nemojte odgovoriti. Ja znam. A želite li da to saznaju dekan Filozofskoga fakulteta ili vaši studenti? Jer ima i takvih.”

Andreae se nasmiješio.

“Na sreću, ima. Gospodine savjetniče, pobrinut ću se prevesti taj tekst najbolje što mogu. Osim toga upravo sam se prisjetio stanovitoga studenta koji je pokazivao – kako ste se izrazili – stanovita zastranjivanja. To je barun Wilhelm von Köpperlingk.”

“Ne zahvaljujem vam”, Mock je stavio šešir na glavu.